

Den prækeynesianske Malthus

Finn Olesen
December 2004

Alle rettigheder forbeholdes instituttet (IME). Mekanisk eller fotografisk gengivelse af dette WORKING PAPER eller dele heraf er uden instituttets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget heraf er uddrag til anmeldelser.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatteren, 2004.

Redaktør: Eva Roth

Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
IME WORKING PAPER 60/04

ISSN 1399-3224

Finn Olesen
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
Syddansk Universitet, Esbjerg
Niels Bohrs Vej 9-10
6700 Esbjerg
Tlf.: 6550 1514
Fax: 6550 1091
E-mail: finn@sam.sdu.dk

Abstract

Fra den økonomiske teoriehistorie er Thomas Malthus kendt, berømt og måske også berygtet for sin pessimistiske befolkningslære. Udover med dette teori-element at levere argumentationen hos de klassiske økonomer for, at arbejdskraften i normale situationer nødvendigvis må blive aflønnet på et eksistensminimum, indeholder hans forfatterskab dog også elementer, der med nutidige øjne ser helt moderne ud. I nærværende papir belyses det potentielle prækeynesianske element hos Malthus. Således synes det sandsynligt, at han ikke alene anerkendte, at økonomien kunne være i en generel uligevægtssituation, måske forudså han også opsparingsparadokset, ligesom han tilsyneladende gav argumenter, der kunne støtte en konjunkturstimulerende offentlig investeringspolitik i hvert tilfælde i en helt ekstrem situation, som den, der indtraf i England efter Napoleonskrigenes afslutning.

Indholdsfortegnelse

Indledning	7
Thomas Robert Malthus (1766-1834)	8
Venskabet med David Ricardo: et dialektisk forhold?	10
Om eksistensen af 'a general glut' af varer	15
Om opsparingens afgørende betydning	18
Offentlige investeringer som kriseregulerende instrument?	19
En vurdering af Malthus som mulig prækeynesianer	23
Nogle afsluttende bemærkninger	31
Litteratur	33

Indledning

For en umiddelbar betragtning kan det, at man beskæftiger sig med elementer af den klassisk økonomiske tænkning i dag synes noget omsonst og lidet frugtbart. Alligevel studeres de toneangivende af de klassiske værker fortsat. Og synes det, et sådant studie pågår med en tilsyneladende usvækket styrke. Dermed synes også nutidige økonomer fortsat at kunne finde inspiration i måske især Adam Smiths og David Ricardos forfatterskaber. Men også Thomas Malthus' tænkning er udsat for moderne fordybelse. Som det fremgår af gennemgangen i Waterman (1998) – der giver en belysning af de forskellige forskningstiltag og –temaer i moderne tid (efter 100-året for Malthus' død), som han gennem sit forfatterskab har givet input til – synes en Malthus inspireret forskning snarere at være i vækst end aftagende. Og det vel at mærke ikke bare inden for den økonomiske fagdisciplin. Også andre fagområder omfattende blandt andet moral og etik, psykologi, demografi og teologi har taget afsæt i Malthus' bredt orienterede forfatterskab; jf. Waterman (1998) og Pullen (1998).¹

Som det vil være de fleste bekendt efter selv blot et introducerende studie af den økonomiske teorihistorie, er Thomas R. Malthus, sin position som en betydende klassisk økonom til trods, på i hvert tilfælde et punkt i opposition til den gængse opfattelse hos sine klassiske kollegaer (med undtagelse naturligvis af Karl Marx). Selvom han fuldt ud anerkender markedsmekanismens styrke og prisvektorens allokativ effekt i opnåelsen af økonomiske ligevægte, argumenterer han også for muligheden af, at man kan realisere en generel situation i økonomien, der er præget af uligevægt, depression og underbeskæftigelse. Netop blandt andet på baggrund heraf skal man forstå Keynes' sympati og anerkendelse af Malthus (og den samtidig antipati og afstandtagen til Malthus' gode ven: David Ricardo); jf. Keynes (1972). Og anerkendes muligheden af, at det økonomiske system med en vis sandsynlighed kan komme til at gennemleve et

1 Dette er dog intet nyt fænomen. Således skrev C.R. Fay i 100-året for Malthus' død om denne: *Now a man may influence his generation by way either of attraction or repulsion; and attraction may show itself in the translation of his teaching to other spheres of knowledge, as well as in the incorporation of it into the policy, practice and literature of the sphere for which it was designed. In every one of these ways the influence of Malthus was potent*; Bonar et al. (1935:226).

generelt disequilibriums-forløb, ligger det lige for også at acceptere i hvert tilfælde en vis form for økonomisk politisk regulering af konjunkturforløbet. Dermed tilsidesættes naturligvis en laissez-faire økonomisk politisk grundholdning til fordel for en mere aktivistisk approach helt på linie med den, der findes hos Keynes og de fleste keynesianere.

Nærværende papir har dels til formål at søge belæg for opfattelsen af, at Malthus rent faktisk anså en generel underbeskæftigelsessituation som et muligt økonomisk udfald i en markedsdirigeret økonomi, dels at belyse om han også gik et skridt videre ved at forudse opsparingsparadokset og indtage et positivt syn på, hvad angår en konjunkturstabiliserende økonomisk politiks berettigelse. Førend disse aspekter belyses nærmere, følger dog først et par korte beskrivende afsnit om personen Thomas Malthus og hans unikke venskab med David Ricardo. Endelig afsluttes nærværende papir med en sammenstillende vurdering af Malthus og nogle få opsamlende kommentarer.

Thomas Robert Malthus (1766-1834)

Malthus voksede med Heilbronner (2000:82) op hos *an eccentric member of the English upper middle class med det formål at blive tenderly tutored for a university under the guidance of a philosophically minded father*. Og man må sige, at opvæksten lykkedes. Således blev Malthus i 1793 kapellan ved Jesus College i Cambridge. Senere i 1805 skulle han blive den første egentlige professionelle økonom, idet han blev professor i History and Political Economy ved The East India Company's College i Hertfordshire, hvor man underviste unge drenge mellem 15 og 18 år med henblik på en fremtidig karriere i kompagniet; jf. Winch (1997).

Med en intellektuel og diskussionslysten far måtte samtidens aktuelle problemstillinger ægge til fordybende samtaler med sønnen. Således også William Godwins **Political Justice**, der udkom i 1793. Denne bog tegnede på en dyster samtidig baggrund et idyllisk, harmonisk og fredlyst utopia, der, efter Godwins opfattelse, kunne realiseres i en måske ikke så fjern fremtid. Med andre ord lå lykken lige om hjørnet. Mens Malthus' far var tilbøjelig til at dele denne frem-

tidens optimisme, var han selv mere skeptisk anlagt. Med Heilbroner (2000:78) begyndte Malthus som diskussionen skred fremad *to see an insurmountable barrier between human society as it existed and this lovely imaginary land of everlasting peace and plenty* [Godwins utopia]. Som diskussionen bølgede frem og tilbage,² besluttede han sig for at nedskrive sine argumenter for bedre at kunne overbevise faren om rigtigheden i sin opfattelse. Og så stort et indtryk gjorde fremstillingen på det fædrene ophav, at David Malthus ligefrem opfordrede sin søn til at publicere sine tanker og argumenter. Dermed så en af den økonomiske litteraturs klassikere dagen lys i 1798: **An Essay on the Principle of Population as It Affects the Future Improvement of Society**. Som påpeget af blandt andet Robbins (1967) er dette et betydningsfuldt værk. Ikke alene udgør essayets centrale udsagn et kerneelement i den klassisk økonomiske tænkning; værket inspirerede også tænkningen uden for økonomiens område. Således hævder Robbins (1967:256), at det var Malthus' befolkningsessay, som satte Charles Darwin på sporet af hans udviklingslære **Origin of Species**.³

Som det vil være bekendt, var hovedtesen i Malthus' essay, at befolkningsvæksten klart overstiger udviklingen i mængden af fødevarer. Mens væksten i den følger et forløb ved 1, 2, 3, 4, 5 osv., vil befolkningsvæksten forløbe langt hurtigere med 1, 2, 4, 8, 16 osv.. Med udgangspunkt heri mente Malthus at kunne forklare, hvorfor fattigdom og en generel elendighed var naturlige fænomener. Sådanne forhold skyldes ikke samfundets manglende forsørgelse og minimale sociale forståelse, men derimod befolkningens (det vil sige arbejdskraftens) voldsomme reproduktionstilbøjelighed. I perioder med en for høj løn fik arbejderne nu mulighed for at sikre sig en realindkomst af en sådan størrelse, at de bedre end ellers var i stand til at opretholde livet på en mere anstændig

2 Jf. Bonar (1934), der i sin lovprisning af Malthus i anledningen af 100-året for hans død ligefrem har til hensigt at gengive en fiktiv samtale, som kunne have fundet sted mellem far og søn om netop denne problemstilling.

3 Jf. også C.R. Fay, der i Bonar (1935:227) refererer følgende udtalelse fra Darwin: *In October 1838 (says Darwin), that is fifteen months after I had begun my systematic enquiry, I happened to read for amusement Malthus' **Population**, and being well prepared to appreciate the struggle for existence which everywhere goes on from long-continued observation of animals and plants, it at once struck me that under these circumstances favourable variations would tend to be preserved and unfavourable ones to be destroyed. The result of this would be the formation of a new species. Here then I had at last got hold of a theory by which to work.*

vis: sundhedstilstanden blev forbedret, de levede længere og, påstod Malthus, fik flere børn med en bedre overlevelseschance end tidligere. Den samlede effekt heraf var en voksende arbejdsstyrke – ihukommende børnearbejdets ikke ubetydelige omfang på dette tidspunkt, er Malthus' argument ikke så uplausibelt endda, som det måske umiddelbart ellers måtte forekomme – og med en ide om en konstant lønfond til aflønning af alle arbejderne under ét, måtte den for høje løn på sigt falde ned imod et absolut eksistensminimum. I en ligevægtssituation skulle arbejderne derfor, argumenterede Malthus, aflønnes på en sådan måde, at de netop blev i stand til at reproducere selv.

Dermed havde Malthus med sit korte essay *pulled the carpet from under the feet of the complacent thinkers of the times, and what he offered them in place of progress was a prospect meagre, dreary, and chilling ... No wonder ... that poor Godwin complained that Malthus had converted friends of progress into reactionaries by the hundreds*; Heilbroner (2000:78). At Malthus i sit pessimistiske syn så blev overhalet af de fremtidige historiske kendsgerninger, er en anden sag. Som det skulle vise sig, blev det muligt at forbedre de generelle lev vilkår på trods af en samtidig tilvækst i befolkningen. Dette var betinget af dels teknologiske fremskridt inden for landbruget dels inddragelse af nye dyrkningsområder (især inddragelse af prærien i USA og anvendelse af nye landindvindningsteknikker); jf. også Robbins (1967:257). Alligevel spillede befolkningslæren en betydelig rolle hos Malthus. Også for hans senere mere makroøkonomiske tanker måske især i hans syn på offentlige arbejder som et konjunkturstabiliserende redskab, jævnfør Hollander (1969) og den senere gennemgang af hans **Principles of Political Economy**.

Venskabet med David Ricardo: et dialektisk forhold?

I 1809 mødte Malthus datidens store økonomiske analytiker: David Ricardo. Og hvor forskellig de end var som personer, blev dette starten til et livslangt nært og gensidigt intellektuelt berigende venskab mellem de to. På mange måder var de på det teoretiske plan ganske enige, på andre var der gradsforskel i deres opfattelse af, hvorledes de økonomiske processer forløb. Således så de f.eks. forskelligt på det fornuftige i kornlovenes vedtagelse efter Napoleonskri-

genes afslutning. Disse love, som havde til hensigt at beskytte den engelske landadel mod import af billigt korn, fandt en stålsat modstander i Ricardo og en accepterende tilhænger i Malthus.⁴ Og ikke mindst var Malthus mere empirisk anlagt end den abstrakte teoretiker Ricardo: *Robert Malthus's working methods were more clearly grounded in an empirical reality with short-run disequilibrium than in the uncluttered theoretical constructs that characterized Ricardo's thought*; jf. Wrigley & Souden (1986:7). Jf. også Heilbroner (2000:83): *Yet oddly enough it was Malthus, the academician, who was interested in the facts of the real world, and Ricardo, the man of affairs, who was the theoretician; the businessman cared only for invisible "laws" and the professor worried whether these laws fitted the world before his eyes.*

Og netop denne forskel i metodologisk tilgang må på afgørende vis formodes at spille sammen med Malthus' prækeynesianske opfattelse, jævnfør de efterfølgende afsnit. Om sit metodologisk ståsted skrev Malthus selv i 1820, at *the science of political economy bears a nearer resemblance to the sciences of morals and politics, than to the science of mathematics. But this truth, though it detracts from its certainty, does not detract from its importance*; Wrigley & Souden (1986:345). Hvorfor Malthus da også som påpeget af Maclachlan (1999:566) altid *framed his theory in terms of human decisions and motivations*. Eller som Pullen (1998:351) fremhæver: *For Malthus, the criterion of practicability should be used in judging definitions and distinctions; he criticized those who establish "nice and subtle distinctions without a practical object" ... He even went so far as to say that a "theory that will not admit of application cannot possibly be just"*.

Med en sådan opfattelse synes Thomas Malthus dermed klart at være mere på bølgelængde med Adam Smith end Ricardo. Og således også helt i samklang

4 Eksempelvis skrev Ricardo med kølig logik om den herskende klasse i 1815 *the interest of the landlord is always opposed to the interest of every other class in the community. His situation is never so prosperous, as when food is scarce and dear, whereas, all other persons are greatly benefited by producing food cheap ... If the interests of the landlord be of sufficient consequence ... they should also influence us in rejecting all improvements in agriculture ... To be consistent then, let us by the same act arrest improvement, and prohibit importation*; Sraffa (1966:21&41).

med det 20. århundredes største økonom: John Maynard Keynes og dennes metodologiske opfattelse; jf. Olesen (1991). Modsætningsvist er Waterman (1998a) af den opfattelse, at selvom Malthus nok var empirisk anlagt i sin tilgang, da var han alligevel også main stream deduktivistisk i sin analyse helt på linie med Ricardo, eller med Waterman (1998a:572), der konkluderende om Malthus' metodologiske approach skriver: *his thinking was generally deductive, a priori, philosophical, abstract, and ... implicitly **mathematical**: very much like David Ricardo*. Og selv om lighederne, metodologisk set, mellem de to nære venner er til stede; jævnfør gennemgangen i Cremaschi & Dascal (1996), der detaljeret behandler de to metodologiske tilgange, så understreges det også heri, at Malthus tog afstand fra for abstrakte og tilsyneladende for forsimplede teoretiske udsagn. Et grundlæggende og afgørende metodologisk kendetegn for Malthus – i modsætning til, hvad der synes at være gældende for Ricardos vedkommende, i hvert tilfælde i den samme udstrækning – var således altid at sikre sig, at man holdt sig for øje, at det var bydende nødvendigt *to bring theories to the test of experience*; Cremaschi & Dascal (1996:482).

I sit biografiske essay om Malthus (fra 1933 og 1935) er Keynes derfor også fuld af lovord om dennes fortræffeligheder. I hvert tilfælde hvad angår Malthus' synspunkter i **Principles of Political Economy**, der efter Keynes' opfattelse med rette gør "den ældre" Malthus til en ægte politisk økonom.⁵ Og som Waterman (1998:298) påpeger, bragte Keynes med dette værk for alvor Malthus og hans tænkning på banen igen inden for som uden for den økonomiske fagdisciplin. Heri fremhæver Keynes således Malthus som den første i en anerkendt række af Cambridge-økonomer. Og frem for alt var Malthus *a great pioneer of the application of a frame of formal thinking to the complex confusion of the world of daily events*; Keynes (1972:107). Og efter Keynes' opfattelse nærmede Malthus (som ham selv i øvrigt) sig de fundamentale økonomiske

5 Konkret skriver Keynes herom i Bonar et al. (1935:233): *In the second half of his life he was preoccupied with the post-war unemployment which then first disclosed itself on a formidable scale, and he found the explanation in what he called the insufficiency of effective demand; to cure which he called for a spirit of free expenditure, public works and a policy of expansionism. This time it was Malthus himself who was overwhelmed by the "sophisms of the economists". A hundred years were to pass before there would be anyone to read with even a shadow of sympathy and understanding his powerful and unanswerable attacks on the great Ricardo.*

spørgsmål på den rigtige måde: gennem anvendelse af en bred og flerstrengt forskningsapproach. Oprindeligt var Malthus *a philosopher and moral scientist*, der senere gennem adskillige år fordybede sig *in the facts of economic history and of the contemporary world* for endelig til sidst at beskæftige sig med *the pure theory of the economist proper, and sought ... to impose the methods of formal thought on the material presented by events, so as to penetrate these events with understanding by a mixture of intuitive selection and formal principle and thus to interpret the problem and propose the remedy*; Keynes (1972:107). Derfor begræder Keynes da også den kendsgerning, at Ricardos stjerne i den økonomiske teorihistorie skinner langt klarere og stærkere end Malthus': *If only Malthus, instead of Ricardo, had been the parent stem from which nineteenth-century economics proceeded, what a much wiser and richer place the world would be to-day! We have laboriously to re-discover and force through the obscuring envelopes of our misguided education what should never have ceased to be obvious*; Keynes (1972:100). Jævnfør også Keynes (1972:98), hvor han ironisk om brevvekslingen mellem Malthus og Ricardo fremhæver, at *Time after time in these letters Malthus is talking plain sense, the force of which Ricardo with his head in the clouds wholly fails to comprehend. Time after time a crushing refutation by Malthus is met by a mind so completely closed that Ricardo does not even see what Malthus is saying*. Om end ganske sikker i sin sag, overvurderede Keynes her, som påpeget af blandt andet Black (1967), givetvis Malthus' rolle og position. Nok var han, som vi vil se efterfølgende, på visse punkter kritisk indstillet over for Ricardo og dennes accept af Say's Lov, men han stod ikke alene med sine anfægtelser. Andre gjorde sig de samme tanker – eksempelvis Jarlen af Lauderdale og Simonde de Sismondi – om end også de tabte slaget imod ricardianismen.

I 1817 udkom 1. udgaven af Ricardos **Principles of Political Economy and Taxation**, hvori han opstillede sit økonomiske univers med påpegning af, hvad han fandt, var centrale økonomiske lovmæssigheder. Dette var et værk, der teoretisk som også metodologisk skulle få afgørende betydning for udviklingen af økonomi som videnskab; jf. Blaug (1986).⁶ Tre år senere kom Malthus med sit

6 Se f.eks. Blaug (1986:139-40), hvor det påpeges, at *if economics is essentially an engine of analysis, a method of thinking rather than a body of substantive results, Ricardo literally inven-*

økonomiske hovedværk med den analoge titel **Principles of Political Economy**, men med dette værk forsøgte Malthus netop også at forholde sig til Ricardo og dennes økonomiske forståelse. Således hævder O'Leary (1943:190), at man allerede ud af indledningen kan læse, at Malthus har skrevet sin **Principles** netop for at *repudiate the abstract, deductive method of analysis which had been developed by Ricardo. He felt the need for bringing economic theory down from the stratosphere of unreality; he wanted the generalizations and hypotheses of economic theory to meet the tests of experience.*⁷

Som bekendt fokuserer de klassiske økonomer især på udbudsforhold i deres beskrivelse af, hvorledes det økonomiske system antages at kunne fungere mest hensigtsmæssigt. Nok er der selvfølgelig en efterspørgsel til stede i samfundet, som sikrer, at producerede varer bliver solgt, måske oven i købet til en i forhold til omkostningerne midlertidig for høj pris – jævnfør Adam Smiths skelnen mellem markedsprisen på kort sigt og den naturlige omkostningsbestemte pris på lang sigt – men alligevel er det forståelsen af udbudsforholdene, som bærer det økonomiske budskab frem hos klassikerne. Også på dette punkt var Malthus anderledes end de andre. Om de to udgaver af **Principles** (1820 og 1836) skriver Wrigley & Souden (1986:8) sammenfattende: *About one third of the work is concerned with questions of demand ... Most particularly, Malthus argued vigorously against the so-called 'Say's Law', which denied the possibility of a failure of effective demand, of a 'general glut'. The position of his day, that supply generates its own demand, seemed untenable to Malthus the empiricist.* Og i denne kritik stod Malthus ikke alene, hvilket måske ellers er den traditionelle opfattelse. Som dokumenteret af Gordon (1965) i sin gennemgang af indholdet i de toneangivende britiske tidsskrifter i perioden 1820-50, og Corry (1958), der giver et indblik i den klassisk engelske økonomis politiske diskussi-

ted the technique of economists ... his gift for heroic abstractions produced one of the most impressive models, judged by its scope and practical import, in the entire history of economic theory: seizing hold of a wide range of significant problems with a simple analytical model involving only a few strategic variables, he produced dramatic conclusions oriented to policy action.

7 Og som også Heilbroner (2000:85) påpeger *When Malthus published his **Principles of Political Economy** in 1820, Ricardo went to the trouble of taking some 220-odd pages of notes to point out the flaws in the Reverend's arguments, and Malthus positively went out of his way in his book to expose the fallacies he was sure were inherent in Ricardo's point of view.*

on af offentlige aktivitet, var flere andre også skeptiske over for Say's Lov og Ricardos tro på markedsmekanismens effektivitet; jf. også Lambert (1966), Skinner (1969) og Sowell (1972). Som Malthus var disse bidragsyderes fokus på "overopsparings"-problematikken og på den afgørende betydning som den effektive efterspørgsel spiller i økonomien.⁸ Og dermed var der givet argumenter for, at en situation med en generel overproduktion var mulig.

Lad os i det følgende søge dokumentation for Malthus' kritik og generelle makroøkonomiske opfattelse.

Om eksistensen af 'a general glut' af varer

Som sagt så 1. udgaven af Malthus' økonomiske hovedværk dages lys i 1820. Ikke alene var den som nævnt skrevet med en bastant skelen til Ricardos **Principles**, den var også skrevet på baggrund af de alvorlige krisetendenser, der fulgte i kølvandet på afslutningen af Napoleonskrigene (1793-1814). Tro mod sin empiristiske indstilling måtte de historiske kendsgerninger naturligvis komme til at påvirke Malthus' økonomiske analyse. Den økonomiske teori burde være i stand til at kunne forklare de faktisk forekomme forhold i det engelske samfund. Krisetendenser og underbeskæftigelse var således ikke et abstrakt fænomen for Malthus. De var derimod facts of live, som man nødvendigvis måtte forholde sig til. Og det gjorde Malthus. Især i slutningen af **Principles** tager Malthus økonomiernes evne til i alle situationer at kunne tilpasse sig hen imod en generel ligevægt op til en kritisk diskussion (i kapitlet om *On the Progress of Wealth*). I det følgende vil en række udvalgte citater herfra blive præsenteret.⁹

8 Jf. Gordon (1965:445 & 446): *In summary, it can be seen that, rather than exciting general approbation, the views of Say and Ricardo were subject to vigorous and not unintelligent criticism in influential journals ... They help confirm the view that the problem of effective demand was anything but submerged beneath the weight of Ricardian advocacy in the early decades of the nineteenth century.*

9 Sidehenvisningerne vil følge pagineringen i Wrigley & Souden (1986) og ikke de oprindelige sidetal fra 2. udgaven af **Principles of Political Economy**.

Efter at have gengivet den generelle opfattelse hos samtidens økonomiske skribenter, hvor Says argumentationen om det umulige i et generelt overudbud af varer anerkendes som en korrekt analyse – nok kunne der med Say og de andre klassikere være tale om en partiel uligevægt i økonomien, som kunne skabe arbejdsløshed, men en sådan situation ville dels være afgrænset til nogle ganske få markeder (for mange varer på et marked, for få på andre) dels ville uligevægten kun være af en midlertidig karakter, argumenterede de – udtrykker Malthus klart sit afstandtagen herfra.¹⁰ Han skriver således herom: *This doctrine, however, as generally applied, appears to me to be utterly unfounded, and completely to contradict the great principles which regulate supply and demand;* Wrigley & Souden (1986:254).¹¹ Og det er også fejlagtigt at tro, at *accumulation ensures demand; or that the consumption of the labourers employed by those whose object is to save, will create such an effectual demand for commodities as to encourage a continued increase of produce;* Wrigley & Souden (1986:259). Og selvom Malthus, i overensstemmelse med den klassiske lære, traditionelt har et positivt syn på opsparingens umiddelbare transformation over i produktive investeringer, så mener han alligevel, at der er grænser for sparsommelighedens fortræffeligheder: *If, in the process of saving, all that was lost by the capitalist was gained by the labourer, the check to the progress of wealth would be but temporary ... But if the conversion of revenue into capital pushed beyond a certain point must, by diminishing the effectual demand for produce, throw the labouring classes out of employment, it is obvious that the adoption of parsimonious habits beyond a certain point, may be accompanied by the most distressing effects at first, and by a marked depression of wealth and population afterwards;* Wrigley & Souden (1986:262).¹² Dermed indtog Malthus et mere skeptisk syn, end de toneangivende af sine samtidige kolleger, på økonomiens tilpasningsevne med henblik på dens effektivitet til på det kortere sigt at kunne fremkalde et harmonisk og tilfredsstillende økonomisk udfald, om

10 For et dansk bidrag, der belyser Malthus' afstandtagen fra Say's Lov, kan der henvises til Gotfredsen (1975).

11 Og senere *how can it be maintained, as a general position, that capital is never redundant; and that because commodities may retain the same relative values, a glut can only be partial, not general?*; Wrigley & Souden (1986:257).

12 De i dette afsnit nævnte citater er alle fra sektion 3 i kapitlet omhandlende akkumulationsprocessen.

end Blaug (1986:165-66) hævder, at Malthus dermed nok tog afstand fra Says tankegang, men aldrig egentlig fik modbevist gyldigheden af Say's Lov.¹³

Kapitlets sidste sektion illustrerer til fulde Malthus kontekstuelle forståelse. Overskriften til **Principles** sidste sider er således: *Application of some of the preceding principles to the distresses of the labouring classes since 1815, with general observations*. Her fortæller Malthus om den økonomiske situation efter krigens afslutning, hvor den store tilgang af arbejdskraft, der nu blev frigjort fra krigsaktiviteter, helt i overensstemmelse med hans befolkningsteori, presser lønnen i en nedadgående retning. Dog synes de depressive tendenser, i modsætning til hvad man måtte forvente sig ifølge den økonomiske main stream tankegang, at bide sig fast både i omfang og i varighed. Herom skriver han konkret: *Though labour is cheap, there is neither the power nor the will to employ it all; because not only has the capital of the country diminished, compared with the number of labourers, but, owing to the diminished revenues of the country, the commodities which those labourers would produce are not in such request as to ensure tolerable profits to the reduced capital Now it is unquestionable that the means of production were increased by the cessation of war, and that more people and more capital were ready to be employed in productive labour; but notwithstanding this obvious increase in the means of production, we hear everywhere of difficulties and distresses, instead of ease and plenty That the transition from war to peace ... is a main cause of the effects observed, will be readily allowed ... It is generally said that there has not been time to transfer capital from the employments where it is redundant to those where it is deficient, and thus to restore the proper equilibrium. But such a transfer could hardly require so much time as has now elapsed since the war; and I would ask, where are the understocked employments, which ... ought to be numerous, and fully capable of absorbing all the redundant capital, which is confessedly glutting the markets of Europe in so many different branches of trade? ... the gen-*

13 For en god om end kort præsentation og diskussion af Say's Lov kan der henvises til Baumol (1999). Som det fremgår af gennemgangen heri, er det måske mere hensigtsmæssigt og mere dækkende at tale om The Law of Markets snarere end Say's Lov, idet Says tankegang indeholder flere teorielementer, end hvad der blot kan sammenfattes i udsagnet: ethvert udbud skaber altid sin egen efterspørgsel, hvormed Keynes kort forsøgte at opsummere det væsentlige indhold i tankegangen.

eral diminution of demand, compared with the supply occasioned by the transition from such a war to a peace, may last for a very considerable time; Wrigley & Souden (1986: 332-33, 334 & 335). Den økonomiske main stream tankegang synes dermed ikke at være dækkende for de faktiske forekomne økonomiske forhold, hvilket for den empirisk anlagte Malthus var et alvorligt problem, som han måtte forholde sig kritisk til.¹⁴

Om opsparingens afgørende betydning

Og i en sådan situation spiller opsparingen i samfundet en essentiel rolle; jævnfør det ovenstående om overdreven sparsommelighed. Nu føjes blot endnu en dimension til forståelsen af opsparingselementets betydning. Med jagten på profit for øje kan opsparing i en krisesituation forstærke de i forvejen eksisterende depressive tendenser, hævder Malthus. Den enkeltes ønske om at foretage en kapitalakkumulation kan på makroniveau skabe yderligere problemer. Dette er en argumentation, der læst med en nutidig forståelse synes analog til den keynesianske påpegning af opsparingsparadoksens eksistens. Dette er en opfattelse, som også Vatter (1959) synes at anerkende i sin påpegning af, at en øget opsparingstilbøjelighed manifesteret gennem en samtidig reduktion af det uproduktive forbrug netop resulterer i et mindre nationalprodukt. Konkret skriver Malthus i denne forbindelse om opsparingens rolle: *But if, instead of saving from increased profits, we save from diminished expenditure; if, at the very time that the supply of commodities compared with the demand for them, clearly admonished us that the proportion of capital to revenue is already too great, we go on saving from our revenue to add still further to our capital, all general principles concur in showing that we must of necessity be aggravating instead of alleviating our distresses;* Wrigley & Souden (1986:338).¹⁵

14 Jf. også O'Leary (1943:190), der om Malthus skriver: *Living during a period in which industrial depression existed, and seeing idle capital and unemployed labor on all sides, he was particularly incensed by the Ricardian-Say argument which purported to show that a general market glut could never occur.*

15 Jf. Også Fagerlid (2003:109): *When capital was rapidly accumulated, a general glut in the market could only be avoided by an increase in the consumption of the unproductive classes.*

Dette tilsyneladende sammenfald i argumentationen hos Malthus og keynesianismen til trods skal man naturligvis altid være varsom med ikke at foretage en overfortolkning af tidlige tiders tekster.¹⁶ Alligevel er det teoriehistorikerens lod at skulle fortolke; og i hvert tilfælde synes det berettiget, at fortolke Malthus' argumentation derhen, at han synes at have haft en bredere (og rigtigere) forståelse af opsparingselementets makroøkonomiske dimension end den samtidige main stream klassiske tankegang. Denne sin måske mere moderne forståelse af opsparingens potentielle negative konsekvenser på makroplanet til trods er Malthus helt på linie med de andre klassiske økonomer i den opfattelse, at det økonomiske system bedst lader sig drive fremad mod den størst mulige rigdom og økonomiske vækst gennem de enkelte individers frie handlinger. Liberalismen fører også hos Malthus til økonomisk fremgang: *in leaving the whole question of saving to the uninfluenced operation of individual interest and individual feelings, we shall best conform to that great principle of political economy laid down by Adam Smith, which teaches us a general maxim, liable to very few exceptions, that the wealth of nations is best secured by allowing every person, as long as he adheres to the rules of justice, to pursue his own interest in his own way*; Wrigley & Souden (1986:345). Et sådant overordnet grundsyn synes dog ikke at udelukke, at Malthus var klar over opsparingens negative konsekvenser for en økonomi i en dyb og langvarig krise; blot var det økonomiske system indrettet på en sådan måde, at disse potentielle beklagelige forstærkende effekter var uundgåelige, hvis det smithske princip om størst mulig individuel frihed i sin yderste konsekvens skulle forfølges.

Offentlige investeringer som kriseregulerende instrument?

Med masser af ledig arbejdskraft og en økonomisk krise, der tilsyneladende har bidt sig fast, hvad skal man da gøre? Her synes Malthus at være nærmest key-

16 Eksempelvis er f.eks. Robbins (1967:260) af den opfattelse, at *Malthus's fundamental theory of depression and underemployment is certainly not Keynesian. Oversaving for him means overinvestment – using investment in the Keynesian sense. Depression arises because too much saving gets invested. He goes out his way to deny the likelihood of hoarding. The idea of savings running to waste in the modern sense does not figure in his central argument.*

nesk i sin rådgivning: beskæftig arbejderne ved at gennemføre investeringsaktiviteter i den private, men tillige også i den offentlige sektor. Og også i denne sammenhæng stod Malthus ikke alene. Som påpeget af Corry (1958) var flere samtidige englændere, f.eks. Jarlen af Lauderdale, inde på den samme tankegang. For en nærmere diskussion af Jarlens indflydelse på Malthus' tankegang kan der henvises til Lambert (1966). Om end Malthus utvivlsomt fik inspiration fra Jarlens hovedværk fra 1804 **An Inquiry into the Nature and Origin of Public Wealth and into the Means and Causes of its Increase** til centrale elementer af sin økonomiske forståelse, er konklusionen hos Lambert (1966:14) dog krystalklart den, at *Though it is indisputable that Lauderdale anticipated Malthus on several important points, it would be a grave error of perspective to consider him the greater economist of the two*. Jævnfør også Skinner (1969:193) der påpeger, at Malthus såvel som Lauderdale begge især havde fokus på en økonomisk situation *of a deflationary character*, hvor det var nødvendigt i detaljen at studere *the influence of the level of effective demand on the level of activity*. Med en sådan fokusering udviste de dermed begge ifølge Skinner *a marked parallel with Keynes both in respect of content and purpose*.

Og ganske som tilfældet var hos Keynes, indeholder argumentation hos Malthus også et socialt aspekt: man bør holde sig arbejderklassens ve og vel for øje, hvorfor måske C.R. Far i Bonar et al. (1935:225) da også netop fremhæver, at *the distinctive contribution of Malthus lay in the field of social economy*.¹⁷ I sin helhed skriver Malthus herom: *It is also of importance to know that, in our endeavours to assist the working classes in a period like the present, it is desirable to employ them in those kinds of labour, the results of which do not come for sale into the market, such as roads and public works ... I should say, that the employment of the poor in roads and public works, and a tendency among*

17 Dette er en social opfattelse, som markant påpeges som et centralt grundelement i og med, at Malthus lader sin **Principles of Political Economy** afslutte med følgende bemærkninger omhandlende arbejderklassens rolle og vilkår i datidens samfund: *They may suffer the greatest distress in a period of low wages, but cannot be adequately compensated by a period of high wages. To them fluctuations must always bring more evil than good; and, with a view to the happiness of the great mass of society, it should be our object, as far as possible, to maintain peace, and an equable expenditure*; Wrigled & Souden (1986:348).

landlords and persons of property to build, to improve and beautify their grounds, and to employ workmen and menial servants, are the means most within our power and most directly calculated to remedy the evils arising from that disturbance in the balance of produce and consumption, which has been occasioned by the sudden conversion of soldiers, sailors, and various other classes which the war employed, into productive labourers; Wrigley & Souden (1986:342).¹⁸ Og som beskrevet i Churchman (1999) var Malthus ligeledes mindre streng end Ricardo i sit syn på afviklingen af en offentlig gæld. En for hurtig og for kraftig afvikling af denne ville blot yderligere reducere den i forvejen for lave samlede efterspørgsel i samfundet.¹⁹ Og i hvert tilfælde på dette punkt er Malthus helt i overensstemmelse med tankegangen bagved den tidlige keynesianisme, der i 1930'erne kritiserede den herskende klassiske finanspolitiske opfattelse.²⁰

I hvert tilfælde i en sådan atypisk situation, som den beskrevne med en overgang fra krig til fred, synes der altså hos Malthus at være et vist spillerum for at foretage et aktivt finanspolitisk indgreb; vel at mærke, hvis dette indgreb specifikt er rettet mod at fremme investeringsdannelsen i samfundet. Men Malthus er også en forsigtig mand. Farerne lurer ved et for omfattende offentligt indgreb, advarer han. Et sådant kan gribe forstyrrende ind i de økonomiske mekanismer, således at man måske nok kan realisere en øget økonomisk velstand på det kortere sigt, men dette sker på bekostning af klare negative konsekvenser på

18 Som fremhævet af Baumol (1999:198) kan man i SAYS forfatterskab også finde en anbefaling af tilsvarende offentlige arbejder. Dette er i en situation, hvor arbejdsløshed bliver en konsekvens af indførelse af ny teknologi. Herom skriver Baumol *In the second edition of the Treatise (1803 [1814], p. 88 fn., my translation)*, Say even advocated public works as an appropriate remedy for this sort of unemployment: “[A] benevolent administration can appropriately make provision for the employment of supplanted or inactive labor in the construction of works of public utility at public expense, as in construction of canals, roads, churches, or the like ...”.

19 Jf. Churchman (1999:654 & 664): Ricardo called for its immediate redemption by means of a levy on capital, in order to relieve the country from the harmful effects of excessive taxation required to service it. Malthus, by contrast, was concerned about the effects of even gradual redemption on the level of aggregate demand, and thus advised caution ... In Malthus's view, redemption of the public debt would have harmful distributional effects that would exacerbate the existing economic distress. In particular, he viewed the class of public creditors as a substantial group of unproductive consumers.

20 Eksempelvis sådan som denne fremkom i Jørgen Pedersens tidlige banebrydende værker; jf. Olesen (2001).

sigt, der mere end opvejer de indhøstede midlertidige fordele på det kortere sigt. ”Crowding out”-lignende effekter lurder således på sigt ved for omfattende offentlige indgreb i økonomien: *Even if it be allowed that the excitement of a prodigious public expenditure, and of the taxation necessary to support it, operating upon extraordinary powers of production, might, under peculiar circumstances, increase the wealth of a country in a greater degree than it otherwise would have increased; yet, as the greatest powers of production must finally be overcome by excessive borrowing, and as increased misery among the labouring classes must be the consequence, whether we go on or attempt to return, it would surely have been much better for the society if such wealth had never existed;* Wrigley & Souden (1986:346).

Så måske skal man alligevel ikke gennemføre finanspolitiske investeringstilgang der, som tidligere argumenteret, jævner det ovenstående, er til klar fordel for arbejderklassen? Måske var han endda, som Corry (1958:40) hævder, generelt kritisk indstillet over for øgede offentlige udgifter. På den anden side er der Eltis (1980), som mener, at Malthus måske snarere skal betragtes som en tidlig fortaler for en fine-tuning af de økonomiske konjunkturer.²¹ Og indtagende en art mellemposition er der Hollander (1969), der tolker Malthus derhen, at nok er det helt i orden i visse situationer at gennemføre offentlige arbejder, blot dette ikke øger mængden af varer, som skal sælges på markedet. Og helt nødvendigt er det også, at man sørger for at holde arbejdsstyrken i ro – her spørger altså igen Malthus’ tidlige befolkningslære – hvilket blandt andet kan ske ved at aflønne arbejdskraften med en lavere løn ved en offentlig end ved en privat beskæftigelse. Eller som Hollander (1969:331) selv sammenfatter det: *In brief, Malthus was prepared to support public works on **economic** grounds if due care was taken regarding the source of finance, and if some device was developed to avoid any stimulus to increased population.* I hvert tilfælde synes Malthus ikke hele vejen igennem sin argumentation at være ganske klar i mælet. Dette er han

21 Jf. Eltis (1980:28): *Writing in terms of short-period policy prescription ... in the slump phase of the cycle in 1820, Malthus argued for extra unproductive consumption, i.e. for more government expenditure. Government was responsible for the **extra** severity of the post 1815 slump by increasing expenditure massively during the war and the cutting it back severely after 1815. If government could avoid such severe fluctuations in its own expenditure, the cycle would be less severe which would above all benefit the working class.*

derimod tilsyneladende mere, hvad angår et forsøg på at stimulere økonomien gennem et pengepolitisk indgreb. Et sådant ekspansivt indgreb vil snarere forstærke end varigt formindske overfloden af forbrugsgoder i økonomien, påpeger han.²²

En vurdering af Malthus som mulig prækeynesianer

Som nævnt indledningsvist påpeger de fleste teoriehistoriske fremstillinger, at Malthus med større eller mindre ret kan betegnes som have givet udtryk for en accept af eksistensen af en generel uligevægtssituation i økonomien fremkaldt af en samlet for lav effektiv efterspørgsel i samfundet. I denne henseende skulle Malthus altså være Keynes-like i sin økonomiske opfattelse. Og sikkert er i det hvert tilfælde, at Keynes selv tillagde Malthus denne egenskab; jf. Keynes (1972), hvorfor Keynes da også inkluderede ham i sin *brave army of heretics*, som han tillagde de følgende egenskaber: *who, following their intuitions, have preferred to see the truth obscurely and imperfectly rather than to maintain error, reached indeed with clearness and consistency and by easy logic but on hypotheses inappropriate to the facts*; Keynes (1973:371).²³ Om end Keynes

22 *Perhaps a sudden increase of currency and a new facility of borrowing might under any circumstances, give a temporary stimulus to trade, but it would only be temporary. Without a large expenditure on the part of the government, and a frequent conversion of capital into revenue, the great powers of production acquired by the capitalists, operating upon the diminished power of purchasing possessed by the owners of fixed incomes, could not fail to occasion a still greater glut of commodities than is felt at present*; Wrigley & Souden (1986:343).

23 Jf. Kates (1994:18 & 16-17): *What Keynes takes from Malthus is the desire to demonstrate the importance of effective demand and therefore to refute Say's Law. This is the critical issue; it is Keynes's determination to refute Say's Law which becomes the central theme of the **General Theory** ... Prior to November, 1932 Keynes was still locked into the conceptual apparatus of the **Treatise**. From November onwards, Keynes was developing the concepts which were to culminate in the publication of the **General Theory** ... Suddenly [med den 8. forelæsning i The Michaelmas term den 28. november 1932] we are into the opening chapters of the **General Theory**. One no longer has to read between lines or look for ideas which provide a faint echo of the **General Theory**. Unmistakably, we are in the midst of the real thing. And it is here that Keynes for the first time applies the term "effective demand". Og som også den betydelige Keynes biografiker Skidelsky (1992) fremhæver, var Keynes uden tvivl præget af Malthus' makroøkonomiske tænkning. Måske allerede så tidligt som i 1924 var påvirkningen i gang, i og med, at Keynes i en tale dette år netop kom ind på forbrugsproblematikken, hvorfor Skidelsky (1992:417) påpeger: *So there must at least be a possibility that Keynes was himself influenced by the Malthus of Effective Demand, rather than, as has hitherto been supposed, discovering**

måske nok overfortolkede dette centrale økonomiske budskab hos Malthus; jf. Kahn (1984:4): *Malthus was, of course, the great heretic of the classical age. But the extent of his heresy is, I suggest, less than Keynes attributed to him.* Jævnfør også Black (1967:64), der på baggrund af sin analyse af Malthus' makroøkonomiske forståelse kommer frem til, at *Malthus was not really tackling the same problem as Keynes or using the same tools.* Om end denne opfattelse nok repræsenterer den dominerende main stream vurdering, er andre mindre forbeholden i deres fortolkning af Malthus' betydning for Keynes' tænkning. Således tillægger eksempelvis Kates (1994) Keynes' læsning af Malthus' forfatterskab i oktober-november 1932 stor betydning som den afgørende inspirationskilde til hans formulering af en effektiv efterspørgselsanalyse på makroniveau til forklaring af konjunktursvingninger og eksistensen af en ufrivillig arbejdsløshedstype.

Så som Hollander (1969:307) sammenfattende påpeger, selv om Malthus nok anerkendte eksistensen af en ufrivillig arbejdsløshedstype,²⁴ og videre var Keynes-like i sin forståelse m.h.t. *the cause of the depression*, så var han det, efter Hollanders opfattelse, ikke i sin forståelse af *solutions to unemployment*.²⁵ Hvorfor han derfor afslutningsvist konkludere: *It does not ... seem useful to describe Malthus either as a Keynesian or a non-Keynesian, for he does not fit neatly into either category.* Så set i dette perspektiv er der klare grænser for

him after he had developed the principle independently himself. Jf. også Skidelsky (1992:484), hvor det om det revolutionerende teoretiske gennembrud i 1936 fremhæves: *it is important to understand that he felt himself to be saying something completely new about the behaviour of economies, something which had never been said or thought before – except possibly by Malthus.*

24 Jf. f.eks. Hollander (1969:324): *In effect, Malthus recognized the possibility of involuntary unemployment which is not amenable to correction by money-wage cuts, but he failed to provide an adequate theoretical account of the phenomenon.*

25 Jf. Hollander (1969:334): *Public works were not supported by Malthus because they represent a net injection of purchasing power into the economy which ... would lead to a higher level of activity. The argument is based upon the Malthusian position that any **transfer of funds from productive to unproductive expenditure will raise the level of effectual demand and, accordingly, the profit rate** .. We conclude that the argument behind Malthus's support for public works and rejection of government enterprises was based upon logic which has little in common with Keynes.*

med hvilken ret, man kan hævde, at Malthus kan og bør betragtes som en entydig prækeynesiansk klassisk tænker.

Mere tvivlsomt er det, om Malthus også havde et positivt syn på finanspolitikens muligheder for med held også på sigt at kunne stabilisere konjunkturforløbet gennem at initiere ekspansive indgreb af en investeringsmæssig karakter, om end Anderson (1944:144) i sin generelle fremstilling af offentlige indgrebs udviklingshistorie netop fremhæver Malthus som den, der godt 100 år før Keynes *anticipated certain aspects of the pump-priming theory*. Også uklart er det, om han forudså det senere opsparingsparadoks, om end han under alle omstændigheder havde et mere bredt perspektiv på opsparringselementets rolle i en makroøkonomisk sammenhæng end datidens økonomiske guru Ricardo.

At han derimod anerkendte den historiske kendsgerning, at afslutningen af Napoleonskrigene fremkaldte en atypisk situation, der også var karakteriseret ved en dyb og tilsyneladende langvarig økonomisk krise med en betydelig ledig mængde arbejdskraft og alvorlige samfundsmæssige problemer til følge er ganske indiskutabelt. Også, at man bør forholde sig til arbejdsklassens ve og vel i netop en sådan speciel situation er dokumenteret i hans skrivning. I modsætning til Ricardo var Malthus derfor mindre abstrakt og mere kontekstuel i sin økonomiske tænkning. Eller som Maclachlan (1999:573) har formuleret det: *Ricardo favored simple models from which definite conclusions could be deductively drawn. Malthus, on the other hand, preferred to tell a contingent story in which he would outline a likely sequence of events, indicating their causal significance but without making any definite predictions.*

En af årsagerne til, at Malthus og Ricardo i deres indbyrdes debat omkring muligheden af, hvorvidt en general underforbrugssituation i økonomien kunne optræde eller ej, derfor aldrig rigtigt kom til at forstå hinanden, var måske som påpeget af netop Maclachlan (1999), at de anvendte to forskellige måder at kommunikere deres økonomiske budskab på. To udtryksformer som resulterede i, at de så at sige talte forbi hinanden.²⁶

26 Som Maclachlan (1999:567) mere præcist skriver: *Malthus recognizes that his mode of reasoning, unlike that of his opponents, makes ultimate reference to individual wants and behavior.*

En anden væsentlig årsag er måske den, at sigtet med deres økonomiske analyse var forskelligt; jf. O’Leary (1943:200): *In contrast with the long-run equilibrium type of analysis employed by Ricardo and Say, Malthus emphasized the dynamic, short-run aspects of economic phenomena*. Mens Ricardo i sin tænkning havde fokus rettet på et statisk langsigtet ligevægtsforløb, var Malthus, som den empiristisk inspirerede tænker han var, mere fokuseret på at forstå og formulere et dynamisk kortsigtet uligevægtsforløb. Selv med en traditionel klassisk antagelse om, at opsparing automatisk bliver til investering og dermed kapitalakkumulation, vil en sådan udvidelse af produktionsapparatet i økonomien skabe problemer med den samlede efterspørgsel, hvis det antages, at det forventningsbaserede forbrug lagrer bagefter, med mindre naturligvis produktionsudvidelsen og konsekvenserne heraf korrekt forudses af de økonomiske agenter. Så måske kan man også udtrykke en af forskellene mellem Malthus’ og Ricardos tænkning derved, at Malthus i sin kortsigtede økonomiske analyse, ganske rimeligt forekommer det, opererer med en adaptiv forventningsdannelse, mens Ricardo i sin mere langsigtede analyse lader forventningerne, i det omfang de findes, blive dannet mere rationelt.

Om end Malthus som påpeget af blandt andet Blaug (1986:165-68) nok er helt traditionel klassisk i sin opfattelse af, at opsparing automatisk bliver til investering, så er hans argumenter netop som følge af den nævnte fokusering af en dynamisk karakter, hvorfor han i kraft heraf bliver i stand til at give argumenterne for, at en generel overflodssituation af varer kan eksistere. I Malthus’ analyse genererer investeringstiltag ikke alene indkomst og efterspørgsel i indeværende periode, men udvider tillige kapitalapparatet i de efterfølgende perioder. Og herved kan der opstå en afgørende spænding, idet *If next year’s consumption and investment are identical to this year’s, excess capacity must appear. The existence of excess capacity discourages investment because it makes it possible for producers to meet existing demand with smaller outlays of capital. As soon as investment falls, incomes fall, and the slump is on*; Blaug (1986:167-68). For

Ricardo and his allies envisage the economy as a set of mathematical relations and abstract from the causal sequence of events leading to particular market outcomes. The causal sequence of events will refer to human decision and action. Malthus, therefore is on the right track when he isolates, as the explanation for their disagreement, Ricardo’s tendency to argue as though commodities exchange for commodities rather than refer to the wants of consumers.

at undgå en sådan situation må der også være dynamik til stede på økonomiens efterspørgselsside. Kun hvis vi her har den rette vækst gennem et stigende uproduktivt forbrug, kan et depressivt uligevægtsforløb undgås og økonomisk harmoni etableres, må Malthus tilsyneladende mene.²⁷

Og dette forskellige sigte med Ricardos og Malthus' økonomiske analyse, var helt naturligt betinget af deres forskellige metodologiske tilgang, som allerede påpeget. I modsætning til Ricardo anvendte Malthus en induktiv inspireret empiristisk approach, der nødvendigvis måtte betinge en kontekstuel økonomisk analyse; jf. Sowell (1963:194): *The Malthusian concern for an historical rather than an analytical normality led him to lay much greater stress on disequilibrium situations which, he maintained, might be of long duration, while neglecting equilibrium situations which might be rare.* Også derfor var Malthus mere policy interesseret og orienteret i sin analyse og argumentation, end tilfældet var for Ricardos vedkommende. Det kan derfor heller ikke undre, at *Many of the Malthusian problems were excluded by definition from the Ricardian system. Ricardo could demonstrate repeatedly that various situations described by Malthus were impossible (in equilibrium), while Malthus argued that they were not only possible but actual (disequilibrium) situations occurring in the real world;* Sowell (1963:202). Også selvom Ricardo synes at anerkende, at "the general glut situation" var af en essentiel betydning for den økonomiske analyse, og de udsagn der måtte blive draget på baggrund heraf. Havde Malthus ret i sin argumentation, var der ifølge Ricardo intet andet at gøre end at følge Malthus' forslag og lade *the Government to supply the deficiency of the people. We ought in that case to petition the King to dismiss his present economical ministers, and to replace them by others, who would more effectually promote the best interests of the country by promoting public extravagance and expenditure.*²⁸

27 Eller som Schumpeter (1994:623) skriver om Malthus: *he maintained that, carried beyond an optimum point, saving would create an untenable situation: the effectual demand for consumers' goods from capitalists and landlords would not increase enough to take care of the increased supply of products that results from an ever-increasing conversion of revenue into capital; and the effectual demand for consumers' goods from laborers, though it would increase indeed, cannot constitute a motive for further accumulating and employment of capital. It is this which constitutes Malthus' fundamental objection to Say's Law.*

28 Her citeret fra O'Leary (1943:189-90).

En tredje årsag er nok den, at Malthus i sammenligning med Ricardo også var mere makroøkonomisk orienteret i sin argumentation. Som påpeget af blandt andet O’Leary (1943:194-96) udspiller effektive efterspørgselsargumenter en central rolle i Malthus’ analyse. Dermed spiller aggregerede efterspørgselsforhold hos Malthus en større og mere betydningsfuld rolle, end hvad der generelt gælder for de klassiske økonomer. Men dette er kun helt naturligt, således som det også var for Keynes’ vedkommende i midten af 1930’erne. Ønsker man at beskrive og forklare en økonomisk situation, som begge de herre gjorde, der er kendetegnet ved en dyb og tilsyneladende langvarig økonomisk depression, må man nødvendigvis tage sit udgangspunkt i et studie af økonomiens efterspørgselsside. Dette er ikke det samme, som at påstå, at udbudsøkonomiske argumenter er irrelevante for den økonomiske analyse i en sådan situation, men med ledige ressourcer i et ikke ubetydeligt omfang, er det ikke økonomiens udbuds- side, som på uheldig vis restriktioner det aktuelle forløb af den økonomiske proces og hindre fremkomsten af en optimal og harmonisk ligevægtssituation på makroniveau.

Med sådanne to forskellige tilgange til økonomi kan det ikke undre, at enigheden omkring den økonomiske analyses rigtige resultat aldrig materialiserede sig mellem de ellers to nære venner. Som Heilbroner (2000) påpeger, ville det nok også være for meget at forvente, når det nu ikke var den samme centrale problemstilling, som de to forsøgte at forholde sig til i deres økonomiske hovedværker; jævnfør det ovenstående. Malthus ville, som nævnt, udover at påpege generelle økonomiske sammenhænge, også være i stand til at kunne forklare de krisefænomener, som han kunne iagttage i sin samtid. Ricardo derimod ville med sin abstrakte tænkning især løse fordelingsspørgsmålet.²⁹

Vurderet på baggrund af det ovenstående synes det rimeligt at betegne Malthus som en økonomisk tænker, der på afgørende om end, som beskrevet, ikke på alle væsentlige punkter var i en ganske god samklang med de tanker, som Key-

29 *Alas for future generations, Malthus was never able to make his own reasoning cogent or entirely comprehensible. For he was stumbling on a phenomenon that would one day absorb the main attention of economists – the problem of boom and depression – whereas Ricardo was entirely taken up with the quite different problem of distribution; Heilbroner (2000:101).*

nes gjorde sig i det efterfølgende århundrede. Dette er da også i overensstemmelse med vurderingen i O'Leary (1942). Heri opregnes der en række ligheder mellem de to økonomiske univers, der efter O'Learys opfattelse berettiger til, at Malthus *deserves first rank as a forerunner of Keynes*. For det første var begge inspireret i deres tænkning af den historiske omstændighed, at de i deres samtid oplevede en udbredt (i omfang som i tidsmæssig udstrækning) mangel på fuld beskæftigelse af såvel arbejdskraft som kapital. For det andet angreb de begge den herskende økonomiske main streams opfattelse af, at en sådan situation ikke burde være mulig i praksis. Nok kunne der være uligevægtsforløb i økonomien, men disse ville næppe være af en generel karakter, ligesom de i udbredelse, omfangs- som tidsmæssigt, blot ville være af en minimal størrelsesorden. For det tredje beskæftiger det afsluttende kapitel i såvel **Principles** som i **General Theory** sig med overvejelser omkring uproduktivt forbrug og programmer for offentlige arbejder, som O'Leary finder overraskende ens *in content and tone*. For det fjerde havde de begge i deres tænkning en klar fokusering på især det økonomiske systems mere dynamiske effekter (en beskrivelse af en art uligevægtsforløb). For det femte havde de begge en forståelse for mere kvalitative forhold såsom *habits of human beings* og *psychological propensities* og deres betydning for de økonomiske beslutningers udformning. For det sjette tog de begge afstand fra Say's Lov, ligesom de for det syvende begge også indtog effektive efterspørgselsovervejelser som et afgørende kerneelement i deres økonomiske analyser. For det ottende var deres opfattelse af penge og disses rolle i det økonomiske system bredere end main stream tankegangens. Således mener O'Leary, at Malthus måske var den første til at tale om penges købekraft, ligesom Keynes med sin likviditetspræferencefunktion brød med og gik langt videre end, hvad tankegangen bagved kvantitetsteorien tillader. Og endelig for det niende så de begge offentlige arbejder som en vej frem til at regulere og fremme den effektive efterspørgsel i samfundet, om end Malthus nok selv lagde en større vægt på betydningen af det uproduktive forbrug.³⁰ Konklusionen hos O'Leary (1942:919) er derfor ganske klar: *Malthus, coping with the question of involuntary unemployment in the post-Napoleonic wars period, was led to*

30 Jf. O'Leary (1942:915): *Malthus was concerned with the increase in the expenditure of unproductive consumers. Keynes stressed not only the increased consumption expenditures occasioned by a public works program, but also increased expenditures on investment goods.*

adopt and to develop to a remarkable extent the same line of approach which Keynes has made in our own day ... Not only has he anticipated much of Keynes's general theory, but it is evident that Keynes has been influenced by some of Malthus' ideas.

Andre advokerer dog ikke for denne klare konklusion. Således mener Corry (1959), at en sådan konklusion, som den O'Leary (1942) og andre med han drager, er tvivlsom, idet Malthus var mere klassisk økonomisk i sin tænkning, f.eks. hvad angår hans syn på opsparings- og investerings-sammenhænge, end som så. Heroverfor kan Hollander (1962) betragtes som en mellemposition i forhold til O'Leary og Corry. Nok giver Hollander Corry ret i, at Malthus har en klassisk økonomisk forståelse af opsparings- og investeringsprocesserne i samfundet, men alligevel indeholder Malthus' tænkning, som fremhæver af f.eks. O'Leary, væsentlige træk af en mere moderne makroøkonomisk karakter.³¹ Endelig skal afslutningsvist synspunktet hos Rutherford (1987) nævnes. Pointen heri er den, at man i diskussion om Malthus som en potentiel prækeynesianer har lagt et for ensidigt fokus alene på de betragtninger, som Keynes gjorde sig i **The General Theory**. Inddrager man især **A Treatise on Money** fra 1930 i en sammenlignende analyse, vil man finde en klar overensstemmelse i forhold til analysen hos Malthus i **Principles**, idet analysen af fluktuationer i den effektive efterspørgsel i begge værker er *conducted using a model which assumes price flexibility*, hævder Rutherford.³²

31 Således mener Hollander (1962:359), *at man hos Malthus bør fremhæve the significance of expectations ... the concept of a less-than-full development stable equilibrium position ... [og] ... the recognition by Malthus of a strong link between the problems of economic growth and fluctuations.*

32 Eller som Rutherford (1987:184 & 187) sammenfattende om de to værker fremhæver: *All descriptions start with a shock which leads to a fall in the price level of consumption goods. It is assumed that the product market always clears. All prices including money wages are flexible but there is a definite sequence of response so that money wages fall only after product prices fall. The central problem, in each case leading to a failure of effective demand, is due to the distributional consequences of the relative price movements. The rise in the real wage rate and fall in the profit rate leads to a reduction in employment. Current consumption is constrained by current money incomes, so that the initial fall in consumption prices is amplified and a downward spiral in output, expenditure and income sets in ... An implication of the comparison made earlier is precisely that both Malthus and Keynes were making the same fundamental critique of the operation of a market economy and both correctly singled out the law of markets as the analytic lynchpin of the orthodoxy they opposed ... Aggregate output could be less than full*

Afslutningsvist bør det måske endnu en gang nævnes, at Malthus ikke var alene i sin kamp for forståelsen af, at en økonomi ikke altid af sig selv synes at kunne bringe sig i en ligevægtsposition. Andre var også kritisk indstillet over for tankegangen bagved Say's Lov, og anerkendte på baggrund af de historiske kendsgerninger, at depressive økonomiske forløb var faktisk forekomne i et ikke ubetydeligt omfang såvel i udbredelse (generel krise ikke bare i et enkelt men i flere lande) som tidsmæssigt. Tidligere er således Jarlen af Lauderdale nævnt som en samtidig kritiker af main stream klassisk økonomisk tænkning; jf. Lambert (1966) og Skinner (1969). Med måske endnu større ret kunne Simonde de Sismondi fremhæves. Om end han som påpeget af Sowell (1972) hverken var økonom eller i en politisk situation, som kunne have givet ham en magtbase, hvorfra han som Ricardo kunne have fremsat sine synspunkter med en vis gennemslagskraft, var hans økonomiske forståelse ganske betydelig.³³ Således er Sowell enig med Karl Marx i hans udsagn om at karakterisere Malthus' **Principles of Political Economy as merely the "English translation" of Sismondi**. Efter Sowell's opfattelse skylder Keynes derfor måske mere til Sismondi end til Malthus.

Nogle afsluttende bemærkninger

I det ovenstående er der forsøgt givet dels en tekstmæssig understøttet belysning af Malthus som en potentiel prækeynesiansk tænkner, hvad angår hans syn på eksistensen af dybe økonomiske kriser, og hvilke foranstaltninger man måske med held i en sådan situation kan overveje at gennemføre dels er nogle udvalgte fortolkende synspunkter på Malthus forsøgt gengivet.

employment output and the automatic mechanisms to restore full equilibrium were painfully slow.

- 33 Således fremhæves hans fortjenester som: *it was Sismondi who first developed the theory of equilibrium aggregate income, who first produced an algebraic growth model, and who anticipated more celebrated economists on a number of other points*; Sowell (1972:62). Med en Adam Smith-like metodologisk forståelse – teori må spille sammen med facts, dog gerne gennem brug af abstraktion og matematik – behandlede også han a general glut situation. Alligevel fik han til sin egen fortvivlelse ingen gennemslagskraft i sin samtid; jf. Sowell (1972:69).

I modsætning til sin nære ven David Ricardo var Thomas Malthus, som belyst, metodologisk set mere induktiv orienteret. Teoretiske skoleridt kunne som sådan på den ene side være ganske udmærkede, ja sandsynligvis endda fremmende for at gøre nye videnskabelige landvindinger, sådan som Ricardo jo netop havde dokumenteret kunne være tilfældet, men de kunne på den anden side aldrig stå alene. Den økonomiske teori måtte på en relevant vis kunne forholde sig til og i hvert tilfælde til dels kunne forklare de væsentligste af de faktiske forekomne hændelser i virkeligheden. Også derfor kunne Malthus ikke fornægte muligheden af, at der i økonomien kunne optræde en situation med en generel tendens til en overflod af forbrugsgoder. Dette ville være i en klar modstrid med de historiske kendsgerninger. På i hvert tilfælde disse punkter var Malthus helt i overensstemmelse med den økonomiske visdom, som Keynes i det efterfølgende århundrede, som faderen af den moderne makroteori, skulle komme til at forkynde med stadig større vægt og gennemslagskraft.

Om end Malthus nok stadigvæk mest er kendt for sin pessimistiske befolkningslære, så synes det berettiget også at kendetegne Malthus som den klassiske økonom, der, om end han ikke var helt alene herom, herudover også beskæftigede sig med det økonomiske systems mere disharmoniske sider; jf. karakteristikken hos Winch (1997:186), hvor det påpeges, at Malthus i sin økonomiske tænkning også om end naturligvis ikke alene havde *a persistent concern with fluctuations, instability, limits to growth, possible sources of stagnation, and ways in which the plans and expectations of individuals and groups of economic actors could be frustrated or left unfulfilled in ways that imperilled the continuity of economic life*. Alligevel slog Malthus, som det vil være bekendt, aldrig rigtigt igennem som en anerkendt klassisk økonom på samme vis som venen Ricardo. Årsagerne hertil er givet flere. Men måske især navnlig den som afslutter behandlingen hos Gotfredsen (1975:16), hvor det hævdes, at han i modsætning til Ricardo *prædikede kun "common sense"*, og *det er straks meget sværere at blive berømt på*.

Litteratur

- [1] Anderson, Clay J. (1944): "The Development of the Pump-Priming Theory", *The Journal of Political Economy*, Vol. 52, 1944, pp. 144-59.
- [2] Baumol, William (1999): "Retrospectives: Say's Law", *The Journal of Economic Perspectives*, Winter 1999, pp. 195-204.
- [3] Bonar, James (1934): "Daniel and Robert Malthus: A Dialogue", *The Economic Journal* 1934, pp. 718-22.
- [4] Bonar, James et al. (1935): "The Commemoration of Thomas Robert Malthus", *The Economic Journal* 1935, pp. 221-34.
- [5] Black, R.D. Collison (1967): "Parson Malthus, the General and the Captain", *The Economic Journal* 1967, pp. 59-74.
- [6] Blaug, Mark (1986): "Economic Theory in Retrospect", Cambridge University Press 1986.
- [7] Churchman, Nancy (1999): "Public Debt Policy and Public Extravagance: The Ricardo-Malthus Debate", *History of Political Economy* 1999, pp. 653-73.
- [8] Corry, B.A. (1958): "The Theory of the Economic Effects of Government Expenditure in English Classical Political Economy", *Economica* 1958, pp. 34-48.
- [9] Corry, B.A. (1959): "Malthus and Keynes – A Reconsideration", *The Economic Journal* 1959, pp. 717-24.
- [10] Cremaschi, Sergio & Dascal, Marcelo (1996): "Malthus and Ricardo on Economic Methodology", *History of Political Economy* 1996, pp. 475-511.

- [11] Eltis, W.A. (1980): "Malthus's Theory of Effective Demand and Growth", Oxford Economic Papers 1980, pp. 19-56.
- [12] Fagerlid, Olav (2003): "Malthus, Ricardo and Marx: Conflicting Perspectives on the Social Transformation of the Nineteenth Century British Society", fra bogen "Visiting Malthus – The Man, his Times, the Issues", Jensen, An-Magritt (ed.), Abstrakt Forlag AS 2003, Oslo, pp. 100-23.
- [13] Gordon, B.J. (1965): "Say's Law, Effective Demand, and the Contemporary British Periodicals, 1820-1850", Economica 1965, pp. 438-46.
- [14] Gotfredsen, Arne (1975): "Malthus' kritik af Say's Lov", Memo 75-3, Økonomisk Institut, Aarhus Universitet, 1975.
- [15] Heilbroner, Robert (2000): "The Worldly Philosophers. The Lives, Times and Ideas of the Great Economic Thinkers", Penguin Books 2000.
- [16] Hollander, S. (1962): "Malthus and Keynes: A Note", The Economic Journal 1962, pp. 355-59.
- [17] Hollander, S. (1969): "Malthus and the Post-Napoleonic Depression", History of Political Economy 1969, pp. 306-35.
- [18] Kahn, Richard F. (1984): "The making of Keynes' General Theory", Cambridge University Press 1984.
- [19] Kates, Steven (1994): "The Malthusian Origins of the General Theory or How Keynes Came to Write a Book About Say's Law and Effective Demand, History of Economics Review 1994, pp. 10-20.
- [20] Keynes, John Maynard (1972): "Thomas Robert Malthus" fra Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. X "Essays in Biography", Mac-Millan St. Martin's Press 1972, pp. 71-108.

- [21] Keynes, John Maynard (1973): "The General Theory of Employment, Interest and Money", Collected Writings of John Maynard, Vol. VII, Mac-Millan Cambridge University Press 1973.
- [22] Lambert, Paul (1966): "Lauderdale, Malthus and Keynes", *Annals of Public and Cooperative Economy* 1966, pp. 3-23.
- [23] Maclachlan, F. Cameron (1999): "The Ricardo-Malthus Debate on Underconsumption: A Case Study in Economic Conversation", *History of Political Economy*, 1999, pp. 563-74.
- [24] O'Leary, James (1942): "Malthus and Keynes", *The Journal of Political Economy* 1942, pp. 901-19.
- [25] O'Leary, James (1943): "Malthus's General Theory of Employment and the Post-Napoleonic Depressions", *The Journal of Economic History* 1943, pp. 185-200.
- [26] Olesen, Finn (1991): "Keynes' kritik af Tinbergens Metode", fra bogen "Model og virkelighed - træk af den danske modeldebat", Jesper Jespersen (red.), Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1991, pp. 133-137.
- [27] Olesen, Finn (2001): "Jørgen Pedersen – An early Danish contributor to Keynesian economics", *Journal of Post Keynesian Economics* No 1 Fall 2001, pp. 31-40.
- [28] Pullen, John (1998): "The Last Sixty-Five Years of Malthus Scholarship", *History of Political Economy* 1998, pp. 343-52.
- [29] Robbins, L. (1967): "Malthus as an Economist", *The Economic Journal* 1967, pp. 256-61.
- [30] Rutherford, R.P. (1987): "Malthus and Keynes", *Oxford Economic Papers* 1987, pp. 175-89.

- [31] Schumpeter, Joseph A. (1994): "History of Economic Analysis", Routledge 1994.
- [32] Skidelsky, Robert (1992): "John Maynard Keynes – The Economist as Saviour, 1920-1937", MacMillan 1992.
- [33] Skinner, A.S. (1969): "Of Malthus, Lauderdale and Say's Law"; Scottish Journal of Political Economy 1969, pp. 177-95.
- [34] Sowell, Thomas (1963): "The General Glut Controversy Reconsidered", Oxford Economic Papers 1963, pp. 193-203.
- [35] Sowell, Thomas (1972): "Sismondi: A Neglected Pioneer", History of Political Economy 1972, pp. 62-88.
- [36] Sraffa, Piero (1966): "Pamphlets and Paper 1815-23", The Works and Correspondence of David Ricardo Vol. IV, Cambridge University Press 1966.
- [37] Vatter, Harold G. (1959): "The Malthusian Model of Income Determination and Its Contemporary Relevance", The Canadian Journal of Economics and Political Science 1959, pp. 60-64.
- [38] Waterman, A.M.C. (1998): "Reappraisal of "Malthus the Economist", 1933-97", History of Political Economy 1998, pp. 293-334.
- [39] Waterman, A.M.C. (1998a): "Malthus, Mathematics, and the Mythology of Coherence", History of Political Economy 1998, pp. 571-99.
- [40] Winch, Donald (1997): "Malthus" fra bogen "Three Great Economists", Oxford University Press 1997, pp. 111-218.
- [41] Wrigley, E.A. & Souden, David (1986): "Principles of Political Economy", The Works of Thomas Robert Malthus Vol. 5 & 6, London, William Pickering 1986.

Department of Environmental and Business Economics
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi (IME)

IME WORKING PAPERS

ISSN: 1399-3224

Issued working papers from IME

Udgivne arbejdspapirer fra IME

No.

1/99	Frank Jensen Niels Vestergaard Hans Frost	<i>Asymmetrisk information og regulering af forurening</i>
2/99	Finn Olesen	<i>Monetær integration i EU</i>
3/99	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Regulation of Renewable Resources in Federal Systems: The Case of Fishery in the EU</i>
4/99	Villy Søgaard	<i>The Development of Organic Farming in Europe</i>
5/99	Teit Lüthje Finn Olesen	<i>EU som handelsskabende faktor?</i>
6/99	Carsten Lynge Jensen	<i>A Critical Review of the Common Fisheries Policy</i>
7/00	Carsten Lynge Jensen	<i>Output Substitution in a Regulated Fishery</i>
8/00	Finn Olesen	<i>Jørgen Henrik Gelting – En betydende dansk keynesianer</i>
9/00	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Moral Hazard Problems in Fisheries Regulation: The Case of Illegal Landings</i>
10/00	Finn Olesen	<i>Moral, etik og økonomi</i>
11/00	Birgit Nahrstedt	<i>Legal Aspect of Border Commuting in the Danish-German Border Region</i>
12/00	Finn Olesen	<i>Om Økonomi, matematik og videnskabelighed - et bud på provokation</i>

13/00	Finn Olesen Jørgen Drud Hansen	<i>European Integration: Some stylised facts</i>
14/01	Lone Grønbæk	<i>Fishery Economics and Game Theory</i>
15/01	Finn Olesen	<i>Jørgen Pedersen on fiscal policy - A note</i>
16/01	Frank Jensen	<i>A Critical Review of the Fisheries Policy: Total Allowable Catches and Rations for Cod in the North Sea</i>
17/01	Urs Steiner Brandt	<i>Are uniform solutions focal? The case of international environmental agreements</i>
18/01	Urs Steiner Brandt	<i>Group Uniform Solutions</i>
19/01	Frank Jensen	<i>Prices versus Quantities for Common Pool Resources</i>
20/01	Urs Steiner Brandt	<i>Uniform Reductions are not that Bad</i>
21/01	Finn Olesen Frank Jensen	<i>A note on Marx</i>
22/01	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Hot air in Kyoto, cold air in The Hague</i>
23/01	Finn Olesen	<i>Den marginalistiske revolution: En dansk spire der ikke slog rod?</i>
24/01	Tommy Poulsen	<i>Skattekonkurrence og EU's skattestruktur</i>
25/01	Knud Sinding	<i>Environmental Management Systems as Sources of Competitive Advantage</i>
26/01	Finn Olesen	<i>On Machinery. Tog Ricardo fejl?</i>
27/01	Finn Olesen	<i>Ernst Brandes: Samfundsspørgsmaal - en kritik af Malthus og Ricardo</i>
28/01	Henrik Herlau Helge Tetzschner	<i>Securing Knowledge Assets in the Early Phase of Innovation</i>
29/02	Finn Olesen	<i>Økonomisk teoriehistorie Overflødig information eller brugbar bal- last?</i>
30/02	Finn Olesen	<i>Om god økonomisk metode – beskrivelse af et lukket eller et åbent so- cialt system?</i>
31/02	Lone Grønbæk Kronbak	<i>The Dynamics of an Open Access: The case of the Baltic Sea Cod Fishery - A Strategic Approach -</i>

32/02	Niels Vestergaard Dale Squires Frank Jensen Jesper Levring Andersen	<i>Technical Efficiency of the Danish Trawl fleet: Are the Industrial Vessels Better Than Others?</i>
33/02	Birgit Nahrstedt Henning P. Jørgensen Ayoe Hoff	<i>Estimation of Production Functions on Fishery: A Danish Survey</i>
34/02	Hans Jørgen Skriver	<i>Organisationskulturens betydning for vidensdelingen mellem daginstitutionsledere i Varde Kommune</i>
35/02	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Rent-seeking and grandfathering: The case of GHG trade in the EU</i>
36/02	Philip Peck Knud Sinding	<i>Environmental and Social Disclosure and Data-Richness in the Mining Industry</i>
37/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Fighting windmills? EU industrial interests and global climate negotiations</i>
38/03	Finn Olesen	<i>Ivar Jantzen – ingeniøren, som beskæftigede sig med økonomi</i>
39/03	Finn Olesen	<i>Jens Warming: den miskendte økonom</i>
40/03	Urs Steiner Brandt	<i>Unilateral actions, the case of international environmental problems</i>
41/03	Finn Olesen	<i>Isi Grünbaum: den politiske økonom</i>
42/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Hot Air as an Implicit Side Payment Arrangement: Could a Hot Air Provision have Saved the Kyoto-Agreement?</i>
43/03	Frank Jensen Max Nielsen Eva Roth	<i>Application of the Inverse Almost Ideal Demand System to Welfare Analysis</i>
44/03	Finn Olesen	<i>Rudolf Christiani – en interessant rigsdagsmand?</i>
45/03	Finn Olesen	<i>Kjeld Philip – en økonom som også blev politiker</i>
46/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Bureaucratic Rent-Seeking in the European Union</i>
47/03	Bodil Stilling Blichfeldt	<i>Unmanageable Tourism Destination Brands?</i>

48/03	Eva Roth Susanne Jensen	<i>Impact of recreational fishery on the formal Danish economy</i>
49/03	Helge Tetzschner Henrik Herlau	<i>Innovation and social entrepreneurship in tourism - A potential for local business development?</i>
50/03	Lone Grønbæk Kronbak Marko Lindroos	<i>An Enforcement-Coalition Model: Fishermen and Authorities forming Coalitions</i>
51/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>The Political Economy of Climate Change Policy in the EU: Auction and Grandfathering</i>
52/03	Tipparat Pongthapanich	<i>Review of Mathematical Programming for Coastal Land Use Optimization</i>
53/04	Max Nielsen Frank Jensen Eva Roth	<i>A Cost-Benefit Analysis of a Public Labeling Scheme of Fish Quality</i>
54/04	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Fisheries Management with Multiple Market Failures</i>
55/04	Lone Grønbæk Kronbak	<i>A Coalition Game of the Baltic Sea Cod Fishery</i>
56/04	Bodil Stilling Blichfeldt	<i>Approaches of Fast Moving Consumer Good Brand Manufacturers Product Development</i> <i>“Safe players” versus “Producers”: Implications for Retailers’ Management of Manufacturer Relations</i>
57/04	Svend Ole Madsen Ole Stegmann Mikkelsen	<i>Interactions between HQ and divisions in a MNC</i> <i>- Some consequences of IT implementation on organizing supply activities</i>
58/04	Urs Steiner Brandt Frank Jensen Lars Gårn Hansen Niels Vestergaard	<i>Ratcheting in Renewable Resources Contracting</i>
59/04	Pernille Eskerod Anna Lund Jepsen	<i>Voluntary Enrolment – A Viable Way of Staffing Projects?</i>
60/04	Finn Olesen	<i>Den prækeynesianske Malthus</i>